

ULAN BATOR'DAKİ TÜRKİYE BÜYÜK ELÇİSİ M. NURİ YILDIRIM'IN AÇIŞ KONUŞMASI

Değerli akademisyenler, saygıdeğer konuklar,

İkinci Milletler Arası Göktürk Anıtları ve Yazıtları Kollokyumu'nun açılış töreninde bu derece yüksek seviyeli akademisyen ve bilim adamlarından oluşmuş bir dinleyiciye hitap etmekten büyük gurur ve onur duyuyorum.

Bu kollokyum, Türk tarihi, Türk destanları ve Türk dilinin bir diğer mihenk taşı olan *Kitab-ı Dede Korkut* veya *Dede Korkut Kitabı*'nin 1300. yıl dönümü kutlamalarından birkaç hafta sonra organize edilmektedir.

Moğolistan'daki Bilge Kağan, Köl Tigin ve Tonyukuk'a ait Türk anıtları hepinizin bildiği üzere 8. yüzyılda dikilmiştir ve onların bize anlattığı olaylar 13-14. yüzyıl önceki Türk tarihinin bir bölümünden bahseder.

Türk tarihi hakkında, Göktürk anıtlarıyla *Dede Korkut Kitabı* arasında Türk tarihi, dili ve kültürü üzerine bir zaman köprüsü olarak düşündüğüm ve burada bahsetmek zorunluluğu hissettiğim iki önemli belge daha vardır.

Bu iki belge de, yani Kaşgarlı Mahmud'un *Divan-ı Lugati't-Türk*'ü ve Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig*'i, 11. yüzyılda, belki de aynı yıllarda yazılmışlardır. Bu önemli eserlerin 900. yıl dönümlerinin "Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü" tarafından ve yayımlarıyla 1970'lerin başında kutlandığını hatırlıyorum.

Bu iki önemli belgenin ikisinde de, Türk kültürü, dili ve tarihi hakkında gerçek açıklamalar vardır. Özellikle, *Türk* kelimesinin etimolojik yan anlamları hakkında. *Ötüken* topraklarına atıf vardır, Orhun nehrinin bulunduğu topraklara, Göktürk medeniyetinin geliştiği topraklara ve bu dönemlere ait taş anıtların dikildiği topraklara.

Türklerin millî hafızasında *Ötüken* kelimesinin Batı'ya "Ütopya" ve "Shangri-la" kelimelerinin çağrıştırdığı anlamlara yakın sembolik bir yeri vardır. Orhun nehrini, özellikle Orhun şelâlesini ilk gördüğümde, bu gerçeğin çok yerinde olduğunu anladım.

Yukarıda sözü edilen Türk tarihi hakkındaki üç belge üzerine uluslar arası birçok akademik çalışmalar olmasına karşın, 19. ve 20. yüzyılın başında çok hareketli olan Orhun ve Yenisey vadisinde bulunan Göktürk anıtlarına olan akademik ilgi, uzun süredir özellikle Batı Avrupa akademik çevrelerinde olmuştur.

Bu dönem sürsince (Birinci Dünya Savaşı'ndan 1990'a kadar) belki de, Rus, Moğol, Bulgar ve Çek bilim adamlarının yanında, Moğolistan'taki Türk anıtlarındaki metinler üzerine araştırma yapan bazı saygıdeğer Finli bilim adamları da vardı.

1985-1989 yılları arasında Helsinki Türk Konsolosluğunda hizmet verirken, 1950'lerde Tonyukuk anıtı üzerine değerli araştırmalar yapmış merhum Finli Prof. Pentti Aalto ile tanışacak kadar şanslıydım. Ayrıca, bana Otto Donner'ın önemi belgelerini veren oğlu Prof. Joachim Donner'la da tanışma fırsatım oldu. Otto Donner, 1980'de arkeolog Heikel başkanlığında Göktürk anıtlarını incelemek üzere Moğolistan'a yapılan seferdeki takımın önemli bir üyesiydi.

Hatırladığıma göre, 1986-88'de UNESCO Moğolistan'daki Türk anıtlarını koruması altına almak istediği zaman, Moğol hükümetinden istekli bir karşılık görmedi. Ancak, 1990'dan sonra, Moğolistan demokratik bir politik iklime sahip olmaya ve daha çok uluslar arası bağlantısı olmaya başladıkça Moğolistan'daki bütün tarihî anıtları, Orhun vadisinde ve Nalaykh'daki Türk anıtlarını da içeren bazı önemli belgeler UNESCO tarafından hazırlandı. UNESCO'nun bu anıtlar üzerindeki araştırma ve yayınlarına Khocho Saydam'daki Türk anıtlarıyla ilgili olarak Japon kültürel otoriteleri de katıldılar. Japonların katkısıyla, Japon bilim adamları tarafından Köl Tigin anıtının bir kopyası üretildi. Bundan sonra, bu kopya 1998'de Japonya'da sergilendi ve sonra Ulaan-Baatar'daki Moğolistan Tarih Müzesi'ne taşındı.

TİKA'nın Türk anıtlarıyla ilgili projesinde gösterdikleri iş birliğinden dolayı Moğol yetkililere şükran duyuyoruz. Burada ayrıca, UNESCO'nun merkezi şu anda Ulaan-Baatar'da bulunan *Uluslar Arası Göçebe Medeniyetleri İnceleme Enstitüsü* hakkında bilgi vermek istiyorum. Bu enstitünün akademik konseyi de gelecekteki akademik programlarına Türk anıtları hakkında araştırma yapmayı almayı kararlaştırmışlardır.

Umarım bu kollokyum, uluslar arası akademik çevrelerde Moğolistan ve Sibirya'daki Göktürk anıtlarına ilgiyi artırmak için daha geniş bir platform teşkil eder ve inanıyorum ki uluslar arası akademik iş birliği gelecekte, sadece Türklerin tarihinin değil, genelde Orta Asya'nın tarihinin tekrar ele alınmasında, daha verimli olacaktır.

İkinci Milletler Arası Göktürk Anıtları ve Yazıtları Kollokyumu'na katılan bütün bilim adamlarına ve akademisyenlerine katılımlarında ve sunacakları bildirimlerinde başarılar diliyor, sizlere saygılar sunuyorum.